

УДК 37.035.6

DOI: 10.15587/2519-4984.2025.335572

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НА ЗАСАДАХ ЛОКАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

В. В. Перевознюк

The article explores the potential of locally oriented learning for national and patriotic education. Comprehending the foreign experience of locally oriented learning in the aspect of patriotic education has shown that the authors focus on the importance of locally oriented learning for preserving cultural diversity in the era of globalization, involving students in socially important projects, aimed at community development, and the importance of choosing texts for reading from the literature of their native land. The typological features of locally-oriented learning are highlighted, namely: focus on the local context, involvement of students in civic activity by establishing strong ties with the territorial community, practical orientation of learning (work on projects relevant to the community), formation of personal responsibility for the development of their community, native land, and hence the whole country. The forms of locally oriented learning are highlighted, which include project activities, participation in circles, electives, clubs, movements and other associations of interest (creative, local history, volunteer, environmental, etc.), interactive lessons, excursions to the native land, participation in various community events: sports competitions, art festivals, clean-ups, folk festivals, etc. The article emphasizes that the main educational effects of locally oriented education are raising the level of national consciousness, strengthening ties with the native land, forming an active civic position, developing national dignity and respect for the native land - its nature, culture, history and art. We see the prospects for further research in the analysis of the main methods of locally oriented education and the study of the didactic system of locally oriented education of students of basic secondary education

Keywords: locally oriented education, national-patriotic education, typological features of locally oriented education, forms of education, educational effects, basic secondary education

How to cite:

Perevozniuk, V. (2025). National-patriotic education on the basis of place-based learning. ScienceRise: Pedagogical Education, 3 (64), 39–42. <http://doi.org/10.15587/2519-4984.2025.335572>

© The Author(s) 2025

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license

1. Вступ

Локально орієнтоване навчання (Place-based Learning) є одним з провідних сучасних підходів у світовій педагогіці. Цей напрям виник наприкінці ХХ століття у США як дієва відповідь на нові виклики, пов'язані з глобалізацією. Локально орієнтована освіта швидко поширилася світом і зараз динамічно розвивається в усіх його частинах: Європі, Азії, Північній і Південній Америці, Африці та Австралії. Кожний регіон і кожна країна обирають власну модель локально орієнтованого навчання відповідно до найбільш нагальних потреб (досягнення цілей сталого розвитку, деколонізація, розвиток громадянського суспільства тощо).

Локально орієнтоване навчання ґрунтується на врахуванні місцевих особливостей (природних, соціально-економічних, релігійних, культурних), воно використовує місцевість як ресурс для навчання, зміцнюючи зв'язок між школою та територіальною громадою. З цих сутнісних ознак локально орієнтованого навчання впливає його значущість для виховання патріотизму – цей педагогічний підхід безпо-

середньо спрямований на формування патріотичних почуттів та цінностей через пізнання і залучення до життя рідного краю, місцевої історії, культури, традицій, мистецтва, увагу до проблем громади. Локально орієнтоване навчання допомагає зробити патріотизм для школярів не абстрактним, а наповненим конкретикою особистісно значущим і емоційно насиченим поняттям.

2. Літературний огляд

Проблема національно-патріотичного виховання стала особливо актуальною для України з початком повномасштабного російського вторгнення. Свідченням усвідомлення того, що виховання у молодого покоління любові для Батьківщини і готовності встати на її захист є умовою виживання України і збереження державності стали розробка і затвердження фундаментальних документів – «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» [1] та Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської

ідентичності» [2]. Ці нормативні акти визначають основний вектор розвитку освіти – виховання національно свідомого громадянина, здатного взяти на себе відповідальність за країну.

В українській педагогічній науці останніх років широко представлені розвідки, присвячені національно-патріотичному вихованню учнівської молоді: Т. Пантюк, О. Невмержицький, В. Суховерський, Т. Чубінський і В. Гриняк осмислюють військову складову у національно-патріотичному вихованні [3], В. Кремень розкриває значення формування національної ідентичності [4], З. Атаманюк наголошує на важливості національної орієнтованості освіти [5]. Науково-теоретичні розвідки доповнюються методичними розробками вчителів-практиків [6, 7].

Актуальними в аспекті цього дослідження є наукові студії, що розкривають потенціал певних навчальних предметів для національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану: української мови (А. Чернякова, [8]), історії (О. Пометун, [9]).

Окремо варто розглянути низку наукових розвідок зарубіжних учених, у яких аналізується роль локально орієнтованого навчання у розвиткові уваги та любові до рідного краю. Фундатори педагогічного підходу D. A. Gruenewald та G. A. Smith зосереджуються на його значенні для збереження культурного різноманіття у добу глобалізації [10]. В. Loveless – на залученні учнів до суспільно важливих проєктів, спрямованих на розвиток громади [11]. М. Reed та К. Klassen акцентують важливість вибору текстів для читання з літератури рідного краю, а також – міждисциплінарний підхід у навчанні [12].

Проте потенціал сучасної літератури рідного краю в аспекті виховання патріотизму в умовах тривалої повномасштабної російської агресії ще не ставав об'єктом окремих наукових розвідок, що і зумовлює актуальність дослідження.

3. Мета та завдання дослідження

Метою статті є дослідження можливостей локально орієнтованого навчання в аспекті національно-патріотичного виховання.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. Осмислити зарубіжний досвід локально орієнтованого навчання в аспекті патріотичного виховання.
2. Визначити типологічні ознаки локально орієнтованого навчання.
3. Розглянути форми локально орієнтованого навчання з метою національно-патріотичного виховання.
4. Проаналізувати виховні ефекти локально орієнтованого навчання в розрізі виховання патріотизму.

4. Матеріали і методи

Дослідження здійснювалося за допомогою таких методів, як аналіз науково-дослідної літератури з метою визначення завдань національно-патріотичного виховання і можливостей локально орієнтованого навчання в цьому аспекті. Загальнотеоретичні методи аналізу, синтезу, порівняння, конкретизація, систематизація й узагальнення використовувалися для визначення рис локально орієнтованого навчання, характеристики його форм та виховних ефектів.

Для пошуку джерел інформації були використані різноманітні ресурси: наукові бази даних Scopus, Web of Science, Google Scholar, що надають доступ до сучасних українських і зарубіжних педагогічних досліджень у фахових періодичних виданнях; електронні репозиторії освітніх закладів вищої освіти та наукових установ; офіційний портал Верховної Ради України.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Локально орієнтоване навчання, яке виникло внаслідок кризи, спричиненої глобалізаційними процесами і було спрямоване передусім на втілення ідей сталого розвитку місцевих громад, має такі основні типологічні ознаки:

- орієнтація на місцевий контекст;
- залучення учнівської молоді до громадської активності шляхом встановлення міцних зв'язків з територіальною громадою;
- практична спрямованість навчання (робота над проєктами, актуальними для громади);
- формування особистої відповідальності за розвиток своєї громади, рідного краю, а отже й за усю країну.

Орієнтація на місцевий контекст передбачає широке залучення до навчального процесу матеріалів, пов'язаних з місцевими природою, історією, культурою, мистецтвом, народними традиціями. Локально орієнтоване навчання у цьому аспекті багато в чому перегукується з краєзнавством, зокрема й літературним. Локальна орієнтація виявляється також у виборі тематики і об'єктів для науково-дослідної діяльності учнів: вони обирають проєкти, спрямовані на розв'язання проблем (соціальних, екологічних, економічних тощо), актуальних для конкретної місцевості. Наприклад, якщо для Закарпаття найважливішими екологічними і соціальними проблемами є деградація лісів і масова трудова міграція, то для Кременчучини – стан води у Дніпрі та інтеграція значної кількості вимушених переселенців.

Залучення учнівської молоді до громадської активності на сучасному етапі відбувається шляхом участі у проєктах, спрямованих на розвиток територіальної громади, а також у волонтерській діяльності. В умовах тривалого воєнного стану волонтерство передбачає допомогу ЗСУ та усім постраждалим внаслідок російсько-української війни, зокрема членам сімей поранених, загиблих, полонених і зниклих безвісті воїнів. Кременчуцька громада за ці три роки прийняла значну кількість вимушених переселенців, передусім жінок з дітьми та осіб похилого віку. Тому волонтерська діяльність спрямована на соціальну та психологічну реабілітацію «нових» кременчужан, успішну інтеграцію їх у громаду.

Локально орієнтоване навчання має чітко виражену практичну спрямованість, уроки здебільшого є нестандартними: це можуть бути уроки-зустрічі, екскурсії, інсценізації, візуалізації тощо. Зустрічі з представниками територіальної громади сприяють налагодженню горизонтальних зв'язків між школою та громадою. Локально орієнтоване навчання передбачає творчу діяльність: учні працюють над краєзна-

вчими проектами, створюють візуальні продукти (фото та відео), віртуальні екскурсії й виставки, різноманітні арт-об'єкти.

Формування особистої відповідальності відбувається у процесі залучення до ініціатив, які сприяють розвиткові громади і передбачає виховання любові до рідного краю як основи для любові до України в цілому. Робота над місцевими проектами сприяє формуванню емоційного і соціального інтелекту учнів, навчає брати відповідальність на себе, відчувати себе членом не тільки шкільного колективу, а й усієї громади і країни.

До основних форм локально орієнтованого навчання належать такі:

- проектна діяльність;
- участь у гуртках, факультативах, клубах, рухах та інших об'єднаннях за інтересами (творчих, краєзнавчих, волонтерських, екологічних тощо);
- інтерактивні уроки;
- екскурсії рідним краєм;
- участь у різноманітних заходах громади: спортивних змаганнях, мистецьких фестивалях, толоках, народних святах тощо.

Локально орієнтована освіта дозволяє досягти відчутних виховних ефектів, серед яких основними є:

- підвищення рівня національної свідомості;
- зміцнення зв'язків з рідним краєм;
- формування активної громадянської позиції;
- розвиток національної гідності і пошани до рідної землі – її природи, культури, історії та мистецтва.

В якості прикладу локально орієнтованого навчання, що відбувалося в межах проекту з дослідження літератури рідного краю, можна навести урок-зустріч з української літератури, який відбувся за участі авторки дослідження 10 червня 2025 року в приміщенні Кременчуцької Центральної міської публічної бібліотеки для дорослих. До Кременчука завітала відома полтавська журналістка і медійниця Світлана Фільчак з метою презентації своєї дебютної книги малої прози «Маленькі полтавські історії». Учні мали можливість поспілкуватися наживо з письменницею, дізнатися, що стало поштовхом до написання книги оповідань – авторка розповіла, що книга склалася з дописів у соціальних мережах. Це були невеличкі замальовки з життя, героями яких є реальні люди, з якими зустрічалася Світлана Фільчак.

Збірка оповідань просякнута війною: це історії жінки з Луганщини, яка втратила рідних і дім і знаходить зцілення, коли насіння квітів, які вона знайшла у кишені, проростають на новій землі, дружини загиблого воїна, яка намагається у допомозі іншими приборкати біль. Проза на межі художньої літератури і публіцистики має потужний вплив, адже це невігдані життєві історії, ситуації, які оточують нас зараз.

Письменниця наголосила на тому, що вона дала до назви своєї книги визначення «полтавські», хоча видавці були проти, адже, на їхню думку, це звучує цільову аудиторію видання. Однак, у розрізі локально орієнтованого навчання цей факт має особливу цінність, оскільки акцентує, що книга є саме місцевою рецепцією реалій воєнного часу. Це поси-

лює вплив прози на учнів, бо вони впізнають у героях оповідань своїх рідних, сусідів, знайомих. Вони добре знають ті міста, про які пише авторка, – Полтаву, Кременчук, Горішні плавні, ті вулиці і локації, на яких розгортаються події оповідань.

Реакція учнів на презентацію книги засвідчила досягнення значних виховних ефектів. Під час обговорення уроку-зустрічі зі Світланою Фільчак школярі продемонстрували здатність критичного аналізу художніх творів, визначали ідейно-тематичний зміст, індивідуальні стильові особливості, художні засоби, використані письменницею, здійснювали характеристику авторської декламації. Учні проводили аналогії, розповідаючи схожі історії з власного життєвого досвіду, висловлювали побажання допомагати людям, постраждалим внаслідок війни.

Практичне значення. Висновки і результати дослідження можуть бути корисними для впровадження форм локально орієнтованого навчання у освітні практики українських ЗЗСО з метою посилення національно-патріотичного виховання здобувачів освіти.

Обмеження дослідження. Обмеженнями дослідження є те, що у своїй практичній частині воно спрямовано здебільшого на вивчення літератури рідного краю. Однак проекти громадянського, екологічного або економічного характеру є також потужним інструментом національно-патріотичного виховання.

Вплив умов військового стану. Умови воєнного стану в Україні значно вплинули на дослідження, адже російсько-українська війна посилила вимоги виховання громадянина-патріота, здатного встати на захист Батьківщини, відстояти її суверенітет і відбудувати післявоєнну Україну.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у аналізі основних методик локально орієнтованого навчання і дослідженні дидактичної системи локально орієнтованого навчання здобувачів базової середньої освіти.

6. Висновки

1. Осмислення зарубіжного досвіду локально орієнтованого навчання в аспекті патріотичного виховання показало, що автори зосереджуються на значенні локально орієнтованого навчання для збереження культурного різноманіття у добу глобалізації, залученні учнів до суспільно важливих проектів, спрямованих на розвиток громади, а також важливості вибору текстів для читання з літератури рідного краю.

2. Головними типологічними ознаками локально орієнтованого навчання є орієнтація на місцевий контекст, залучення учнівської молоді до громадської активності шляхом встановлення міцних зв'язків з територіальною громадою, практична спрямованість навчання (робота над проектами, актуальними для громади), формування особистої відповідальності за розвиток своєї громади, рідного краю, а отже й за усю країну.

3. До основних форм локально орієнтованого навчання належать проектна діяльність, участь у гуртках, факультативах, клубах, рухах та інших

об'єднаннях за інтересами (творчих, краєзнавчих, волонтерських, екологічних тощо), інтерактивні уроки, екскурсії рідним краєм, участь у різноманітних заходах громади: спортивних змаганнях, мистецьких фестивалів, толоках, народних святах тощо.

4. Основними виховними ефектами локально орієнтованого навчання є підвищення рівня національної свідомості, зміцнення зв'язків з рідним краєм, формування активної громадянської позиції, розвиток національної гідності і пошани до рідної землі – її природи, культури, історії та мистецтва.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів щодо даного дослідження, в тому числі фінан-

сового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в цій статті.

Фінансування

Дослідження проводилося без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних.

Використання засобів штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовували технології штучного інтелекту під час створення представленої роботи.

Література

1. Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (2022). Наказ МОНУ від 06.07.2022 № 527. Available at: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view?pli=1>
2. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності (2022). Закон України № 2834-ІХ. 13.12. 2022. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
3. Пантюк, Т., Невмержицька, О., Суховерський, В., Чубінський, Т., Гриняк, В. (2024). Сутність національного та військово-патріотичного виховання дітей і молоді в системі сучасної освіти України. Молодь і Ринок, 7-8/227-228, 30–34. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.311080>
4. Кремень, В. Г. (2020). Національна ідентичність як умова самоздійснення української нації. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи, 1, 113–116. Available at: <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1-113-116>
5. Атаманюк, З. М. (2022). Національно орієнтована освіта в Україні. Перспективи. Соціально-політичний журнал, 1, 64–70. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.1.9>
6. Гуменюк, Г. В., Юрчак, Л. В. (2022). Національно-патріотичне виховання молоді засобами краєзнавства. Впровадження ефективних моделей національно-патріотичного виховання сучасної студентської молоді. З досвіду роботи закладів фахової передвищої освіти: методичні рекомендації. Науково-методичний центр ВФПО, 153–156. Available at: <https://dspace.mnau.edu.ua/jsui/bitstream/123456789/18772/1/Методичні%20рекомендації%20Впровадження%20ефективних%20моделей%20національно-патріотичного%20виховання%20сучасної%20студентської%20молоді.pdf>
7. Бондаренко, Н. В., Косячук, С. В. (2022). Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів. Київ: Фенікс, 64. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732103/1/BNV%20KSV%202022rek.pdf>
8. Чернякова, А. В. (2022). Національно-патріотичне виховання у практиці викладання української мови в умовах воєнного стану. Історико-педагогічні студії, 15-16, 161–165. Available at: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8b9a9653-6501-4684-84be-bd133587f878/content>
9. Пометун, О. (2023). Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України. Український педагогічний журнал, 2, 62–72. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72>
10. Gruenewald, D. A., Smith, G. A. (2014). Place-based education in the global age: Local diversity. New York: Psychology Press. Available at: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781317670636_A23894740/preview-9781317670636_A23894740.pdf
11. Loveless, B. (2025). Understanding Place-Based Education: Strategies and Benefits. Education corner. Available at: <https://www.educationcorner.com/place-based-education-guide.html>
12. Reed, M., Klassen, C. (2020). Place-Based Education: People, Places, and Spaces for Interdisciplinary Literacy Learning. The Reading Professor, 43 (1). Available at: <https://scholar.stjohns.edu/thereadingprofessor/vol43/iss1/9>

Received 17.07.2025

Received in revised form 07.08.2025

Accepted 14.08.2025

Published 24.09.2025

Вікторія Вадимівна Перевознюк, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра лінгводидактики та журналістики, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, вул. Університетська, 20, м. Кременчук, Україна, 39600

E-mail: viktoriaperevozniuk@gmail.com